

Rondetafelgesprek glyfosaat – 4 oktober 2023

Position paper Natuur & Milieu

Natuur & Milieu, de milieuorganisatie die samenwerkt aan duurzame oplossingen en actief is op verduurzaming van de landbouw en in het bijzonder bestrijdingsmiddelen, is gevraagd om een position paper in te dienen voor het Rondetafelgesprek Glyfosaat d.d. 4 oktober 2023. Hieronder zetten wij onze visie op het gebied van glyfosaat uiteen.

Voorkom meer schade aan onze natuur en biodiversiteit: stem tegen de verlenging van glyfosaat.

Een gezonde bodem, schoon water en een florerende biodiversiteit zijn van levensbelang voor een robuuste natuur en een gezonde leefomgeving voor mens en dier. Maar het gaat niet goed. In landbouwgebieden nam bijvoorbeeld de biodiversiteit de afgelopen 30 jaar met al 50% af. Om het tij te keren, moeten we de transitie maken naar een natuurinclusieve landbouw, waarin landbouw en natuur samenwerken en elkaar versterken. Glyfosaat past niet in een natuurinclusief landbouwsysteem. Steeds meer onderzoek laat zien dat dit middel onze waardevolle biodiversiteit schaadt en de kwaliteit van bodem en water verslechtert. Het ondergraaft daarmee de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water en de Vogel- en Habitatrictlijn en leidt tot achteruitgang.

Dit is het moment om de transitie in de landbouw in te zetten. Stoppen met het gebruik van glyfosaat gaat namelijk hand in hand met de transitie naar een natuurinclusief landbouwsysteem, waarin we op een andere manier met onkruidbestrijding omgaan en onze natuur herstellen. We roepen minister Adema daarom op om tegen de verlenging van glyfosaat in Europa te stemmen.

Risico's voor water, bodem en biodiversiteit

De Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) identificeert geen kritieke zorgpunten in de risicobeoordeling van glyfosaat. Echter, eenieder die het rapport leest kan niet anders dan concluderen dat er reden is voor zorgen over het gebruik van glyfosaatⁱⁱ. Het rapport schetst de risico's voor de natuur: het middel is schadelijk voor het waterleven en de kwaliteit van ons water en is giftig voor verschillende zoogdieren. EFSA geeft aan dat het niet mogelijk is om conclusies met betrekking tot biodiversiteit te trekken, door het gebrek aan geharmoniseerde methodologieën. De logische vervolgstap van EFSA zou zijn dit als kritiek zorgpunt te identificeren en aan te dringen op geharmoniseerd vervolgonderzoek. Echter laat ESFA dit, zonder toelichting, achterwege.

“On Biodiversity, experts recognized that the risks associated with the representative uses of glyphosate are complex and depend on multiple factors. They also noted a lack of harmonized methodologies and agreed specific protection goals. Overall, the available information does not allow firm conclusions to be drawn on this aspect of the risk assessment and risk managers can consider mitigation measures.”ⁱⁱⁱ

Maar niet alleen het rapport waarop de EFSA haar beoordeling baseert geeft inzicht in de mogelijke risico's. Andere onafhankelijke studies die verbanden tussen glyfosaat en schade aan biodiversiteit

aantreffen stapelen zich op. In een artikel gepubliceerd in The Royal Society bleek dat in gebieden rondom velden waar glyfosaat wordt gebruikt een afname te zien is in niet-doelwitgewassen, zoals bloemen en wilde planten^{iv}. Daardoor kan er habitatverlies optreden voor een scala aan insecten, amfibieën en bestuivers zoals bijen. Ook onderzoekers aan de Universiteit van Texas zagen dat glyfosaat schadelijk is voor bijen door beïnvloeding van het darm microbioom, waardoor ze gevoeliger worden voor ziektes^v en de bijensterfte toeneemt. Dit onderzoek voegt een extra oorzaak toe aan de dramatische afname van bijen in de laatste decennia.

Daarnaast blijkt uit onderzoek van de Universiteit van Leipzig dat glyfosaat negatieve effecten heeft op vogels door ook het darm microbioom te beschadigen^{vi} en zagen Deense onderzoekers uit Aarhus een afname in eierproductie en uitkomst van eieren^{vii}. Ook kan glyfosaat leiden tot toxiciteit bij een breed scala aan op het land^{viii} en in het water^{ix} levende soorten, dat bleek uit twee studies waarin verschillende onderzoekers de literatuur van de afgelopen jaren naast elkaar legde.

In dit *position paper* verwijzen we slechts naar enkele gezaghebbende onderzoeken, en schetsen daarmee het topje van de ijsberg. Er zijn veel meer onderzoeken die de schadelijke effecten van glyfosaat op ecosystemen en biodiversiteit aantonen. Onder andere Pesticide Action Network^{x,xi} en de Stop Glyphosate Group^{xii} brengen het grote scala aan risico's en alle relevante onderzoeken van de afgelopen jaren in beeld. Al deze schadelijke effecten leiden bij elkaar tot een domino-effect waardoor gehele ecosystemen kunnen instorten^{xiii} met desastreuze gevolgen voor de biodiversiteit, de landbouw zelf en de leefbaarheid van onze planeet voor dieren en mensen.

Gezondheid

Naast alle risico's voor onze omgeving en natuur veroorzaakt glyfosaat ook grote risico's voor de menselijke gezondheid. Om onder andere dit onder de aandacht te brengen schreef Natuur & Milieu samen met FNV en de Parkinson Vereniging een Maatschappelijk Manifest Bestrijdingsmiddelen^{xiv}, dat door 38 partijen werd ondertekend. We maken ons ernstige zorgen over de gezondheidseffecten voor de gebruikers van het middel - boeren en tuinders -, hun gezinnen en omwonenden, zij moeten worden beschermd.

Glyfosaat werd in 2015 door de WHO voor mensen gelabeld als 'waarschijnlijk kankerverwekkend'^{xv}. In recent onderzoek werd aan het licht gebracht dat het Europees Agentschap voor chemische stoffen (ECHA) de oxidatieve stress die glyfosaat veroorzaakt en de relatie met de kankerverwekkende werking van die oxidatieve stress^{xvi} **niet** meenam in de risicobeoordeling. Daarnaast zijn er andere studies die de mogelijke carcinogeniteit aantonen door ECHA afgewezen in haar beoordeling. Glyfosaat werd daarom door ECHA - **ten onrechte** - geclassificeerd als niet-kankerverwekkend en EFSA heeft hierop haar advies gebaseerd^{xvii}. Daarnaast zijn er meerdere studies die het risico van neurotoxiciteit van glyfosaat voor mensen aantonen^{xviii}. Ook in het rapport van de EFSA wordt op verschillende punten aangegeven dat er te weinig data is om de risico's voor de humane gezondheid goed te beoordelen. Kortom, er zijn grote kennishiaten die verder onderzoek vergen, voordat een verlenging overwogen kan worden.

Transitie naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw

Verlenging van glyfosaat toelating is in onze ogen onacceptabel. Bovendien zijn er alternatieven beschikbaar die de landbouw kan inzetten. Ons landbouwsysteem gericht op de hoogste opbrengst wordt mogelijk gemaakt door de kosten die de samenleving betaalt. Met Europese landbouwsubsidies, ernstige aantasting van de biodiversiteitⁱ, slechte waterkwaliteit^{xix,xx}, een bodemkwaliteit die door

intensief agrarisch gebruik in het gedrang is^{xxi} en oplopende kosten voor waterzuivering en gezondheid. Er is een transitie naar een natuurinclusief landbouwsysteem nodig om de huidige problemen het hoofd te bieden en op een duurzame manier - ook voor de boeren zelf - verder te gaan. Een giftig en veelgebruikt middel zoals glyfosaat hoort niet thuis in een dergelijk systeem, en een verbod biedt een kans om de transitie van de landbouw te versnellen.

In plaats van glyfosaat zijn andere methoden nodig die de natuur en biodiversiteit niet schaden en tegelijk de oogst veiligstellen. Gelukkig zijn die alternatieven beschikbaar en worden ze al decennialang door biologische agrariërs in binnen- en buitenland toegepast^{xxii}. Ook de niet-biologische sector is bezig met het onderzoeken en ontwikkelen van alternatieven en laat zien dat dit mogelijk is^{xxiii}. Feitelijk zijn die methoden ook niet meer dan de toepassing van het begrip Geïntegreerde gewasbescherming uit de Europese Verordening 1107/2009^{xxix}, die stelt dat "alle maatregelen moeten worden genomen om bestrijding met lage pesticiden inzet te bevorderen en waar mogelijk voorrang te geven aan niet-chemische methoden voor het laagste risico voor de gezondheid van de mens en het milieu".

Een glyfosaatvrije teelt vraagt om een andere benadering van onkruid en de oplossing kan per bedrijf en situatie verschillen. De alternatieve methoden focussen zich op preventie van onkruiden, monitoring en beoordeling of het onkruid daadwerkelijk schadelijk is, fysieke bestrijding met bijvoorbeeld (lichtere) gespecialiseerde machines en biologische bestrijding, zoals het aanbrengen van een mulch-laag. Het kan ook vragen om een ander bouwplan, waar bijvoorbeeld mengteelten en een andere gewasrotatie worden toegepast. Er zijn verschillende gangbare boeren die dit toepassen, en waarmee goede resultaten worden behaald op de reductie gebruik van bestrijdingsmiddelen, en betere bodem en meer akkernatuur^{xxiv}. In het rapport 'Weed management: Alternatives to the use of glyphosate' van PAN Europe wordt hier uitgebreid op ingegaan^{xxv}.

Een kant en klare oplossing die toepasbaar is op elke situatie is er niet, maar de alternatieven zijn talrijk en kansrijk. Dit is een kans voor versnelling. Wanneer de noodzaak groter wordt, zullen deze alternatieven een vogelvlucht nemen en dit helpt Nederland in de landbouwtransitie.

Voorkomen is beter dan genezen

We hebben geen ruimte meer om verkeerde besluiten te nemen die onze waardevolle natuur en onze omgeving nog meer schaden. Een actieve stof met **zo veel aanwijzingen dat het schadelijk is voor dieren, natuur en mens**, kan vanuit het voorzorgsprincipe niet opnieuw worden goedgekeurd totdat deze risico's zijn geminimaliseerd. En Natuur & Milieu twijfelt er gezien alle onderzoeken ernstig aan of dit mogelijk is. Daarnaast is een nieuwe toelating van glyfosaat in strijd met gemaakte afspraken en wetgeving. Het **ondermijnt de doelen uit de Vogel-en Habitatrichtlijn^{xxvi,xxvii} en de Kaderrichtlijn Water^{xxviii}**, omdat het middel grote druk legt op de natuur en het is **in strijd met het voorzorgsbeginsel** dat is vastgelegd in Europese wetgeving over de toelating van middelen (1107/2009).

"Het voorzorgsbeginsel dient te worden toegepast en deze verordening dient te waarborgen dat de industrie aantoont dat de stoffen of producten die worden geproduceerd of op de markt worden gebracht geen enkel schadelijk effect op de gezondheid van mens of dier hebben, noch enig onaanvaardbaar effect voor het milieu.^{xxix}"

Conclusie: Stem tegen de verlenging van glyfosaat

Niet alleen ondergetekende partijen, maar ook de Tweede Kamer heeft zich uitgesproken over het belang van de afschaffing van glyfosaat. Daarom roepen wij minister Adema op om de **aangenomen motie^{xxx} op te volgen** en **tegen de verlenging van glyfosaat in Europa** te stemmen. Zo laten we de rest van Europa zien dat we vertrouwen hebben in een duurzame en natuurinclusieve toekomst van de landbouw, zonder glyfosaat.

Mede namens

-
- ⁱ <https://www.wwf.nl/globalassets/pdf/lpr/wwf-living-planet-report-nederland-2020-natuur-en-landbouw-verbonden.pdf>
- ⁱⁱ <https://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/8164>
- ⁱⁱⁱ <https://www.efsa.europa.eu/en/news/glyphosate-no-critical-areas-concern-data-gaps-identified>
- ^{iv} <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/14561316/>
- ^v <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1803880115>
- ^{vi} <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23224412/>
- ^{vii} <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8481226/>
- ^{viii} <https://enveurope.springeropen.com/articles/10.1186/s12302-023-00758-9>
- ^{ix} <https://www.researchgate.net/publication/331044852> Ecotoxicology of Glyphosate-Based Herbicides on Aquatic Environment
- ^x <https://www.pan-europe.info/sites/pan-europe.info/files/public/resources/press-releases/Summary%20on%20glyphosate%20toxicity.pdf>
- ^{xi} <https://pan-international.org/wp-content/uploads/Glyphosate-monograph.pdf>
- ^{xii} <https://stopglyphosate.eu/why-ban-glyphosate/biodiversity/>
- ^{xiii} <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8402326/>
- ^{xiv} <https://natuurenmilieu.nl/app/uploads/Manifest-Bestrijdingsmiddelen.pdf>
- ^{xv} <https://www.iarc.who.int/featured-news/media-centre-iarc-news-glyphosate/>
- ^{xvi} <https://zenodo.org/record/8270189>
- ^{xvii} <https://www.pan-europe.info/press-releases/2023/09/eu-glyphosate-evaluation-fails-acknowledge-key-mechanism-can-lead-cancer>
- ^{xviii} <https://www.mdpi.com/1422-0067/23/9/4605>
- ^{xix} <https://www.wur.nl/nl/show-longread/een-dikke-onvoldoende-voor-waterkwaliteit.htm>
- ^{xx} <https://www.eea.europa.eu/ims/pesticides-in-rivers-lakes-and>
- ^{xxi} <https://www.wur.nl/nl/show-longread/de-bodem-daar-is-toch-iets-mee.htm>
- ^{xxii} <https://www.biomijn Natuur.be/nieuws/onkruidbestrijding-zonder-glyfosaat-het-kan>
- ^{xxiii} <https://www.lto.nl/ipm-strategie-alternatieven-glyfosaat-beschikbaar/>
- ^{xxiv} <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2022/10/07/groningse-akkerbouwer-realiseert-halvering-middelengebruik-in-vijf-jaar-tijd>
- ^{xxv} https://www.pan-europe.info/sites/pan-europe.info/files/public/resources/reports/Weed%20management%20Alternatives%20to%20the%20use%20of%20glyphosate%20Report_09032023.pdf
- ^{xxvi} <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:020:0007:0025:NL:PDF>
- ^{xxvii} <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992L0043:NL:HTML>
- ^{xxviii} <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:02000L0060-20141120&from=GA>
- ^{xxix} <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R1107>
- ^{xxx} <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2023Z14806&did=2023D35788>